

Methods. To solve the task set we applied the following theoretical methods of the research: analysis, synthesis, systematization and comparison of the theoretical material for summarizing theoretical ideas on the problem and specifying the basic terms of the research.

Results. While applying health-preserving technologies in schools teachers should take into account the priorities of health-improving activity: cultivating children's conscious attitude to their health (physical, psychological and social), improving adaptive possibilities of a child's organism; strengthening the effects of separate health-improving measures in the form of child's constant psychosomatic conditions which in future can reconstruct in self-development form; forming voluntary regulation of the organism life functions of creative imagination development etc.

Originality. Psychological Service is extremely important in the structure of educational institution. The main tasks of the Service are: to preserve schoolchildren's mental health in their learning activity; psychological examination, choosing and applying correction methods; psychological consultation and education of children and teachers; psychological education of parents; preventive educational measures aimed at teachers and schoolchildren.

Conclusion. Realization of the necessary health-preserving technologies concerning conscious attitude to the health is based on the children's acquisition of knowledge, skills and competences of physical, mental, moral and social health.

Key words. Health, healthy lifestyle, health-preserving technologies, competence approach, health-preserving competences.

References

1. Horashchuk V.P. Formyrovanye kul'turyi zdorov'ya shkol'nykov (teoryya y praktyka) / V.P. Horashchuk. – Luhansk : Al'ma-mater, 2003. – 388 s.
2. Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrayiny ; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Klimova V. I. Chelovek i ego zdorove / V. I. Klimova. – M. : Znanie, 1985. – 192 s.
4. Mitina E. P. Zdorovesberegayuschie tehnologii segodnya i zavtra / E. P. Mitina // Nachalnaya shkola. – 2006. – # 6. – S. 56–59.
5. Orzhekhov's'ka V. M. Metodolohichni zasady diyal'nosti osvith'oho zakladu, spryamovanoyi na zdorov'ya / V. M. Orzhekhov's'ka, O. O. Yezhova // Pedahohika i psykholohiya. – 2009. – # 4. – S. 5–17.

УДК 378

Тетяна Миколаївна Сєрих,

аспірантка кафедри педагогіки та психології початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: Tanjywik@rambler.ru

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Стаття присвячена спробі виокремити та систематизувати умови, що можуть впливати на ефективність процесу формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Акцентовано увагу на специфіці необхідних знань, що стосуються мови, мови жестів та письмової мовної комунікації, знань особливостей національної ментальності носіїв мови та знань національних надбань народу, мовою якого послуговуються комуніканти. Серед умов ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності нами виокремлено наявність досвіду спілкування, досвіду застосування мови та подано їх детальну характеристику. Крім того, у статті зроблена спроба виокремити специфічні умови встановлення комунікативного контакту, який стосується безпосередньо майбутніх учителів початкової школи, які

працюють у полікультурному класі.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, полікультурність, полікультурна освіта, полікультурна компетентність, полікультурна комунікативна компетентність, умови формування полікультурної комунікативної компетентності.

Постановка проблеми. Сучасні освітні процеси в Україні перебувають у стані реструктуризації. Процес змін у їх системі ускладнюється тим, що в Україні проживають громадяни понад ста п'ятдесяти національностей і відповідно до Конституції України (стаття 53) всі вони мають права на навчання і виховання в дусі своїх національних традицій, взаємопізнання і поваги до державної мови та мов і культур різних етнічних груп нашої країни, права на вивчення рідної мови й удосконалення її методики. Унаслідок цього в методиці навчання мов виникає необхідність звернути увагу на проблеми міжкультурної комунікації, крос-культурного мислення, полікультурні аспекти підготовки майбутніх учителів.

Під час навчання мов міжнародного спілкування поширення набуває комунікативний підхід, який має здатність підготувати студентів до вільного, спонтанного спілкування іноземною мовою. Основним положенням, яке об'єднує різні напрями в методиці викладання, є ідея навчання нерідної мови з самого початку як засобу спілкування та ідея спілкування як засобу вивчення мови. При цьому особлива роль відводиться полікультурному компоненту змісту освіти як фактору, який багато в чому визначає та обумовлює використання мови в конкретних ситуаціях, тим самим впливає на іноземну комунікативну компетентність студентів.

Спілкування людей завжди відбувається в межах конкретної культури із використанням певної етнічної мови, специфічних законів комунікації, випрацюваних у межах певної мови і культури, з урахуванням мовних картин світу. За умов потрапляння в інше мовно-культурне середовище особистість фактично опиняється в зовсім іншому світі цінностей і законів спілкування.

У сучасному світі глобалізації та динамічних процесів звичним явищем стали різноманітні контакти носіїв різних мов і культур. Неадекватне відтворення або незнання норм мовленнєвої і немовленнєвої поведінки породжує певні труднощі у спілкуванні представників різних лінгвокультурних спільнот і в результаті це може призвести до виникнення різних комунікативних девіацій.

Учителі як старшої, так і початкової школи у своїй професійній діяльності зіштовхуються з необхідністю налагодження комунікативно-психологічного контакту як з дітьми, так і з їхніми батьками. Тому вчителі повинні бути готовими до ситуації, коли це спілкування виходить за рамки національного і комунікація набуває полікультурних ознак. На сучасному етапі розвитку суспільства актуальність підготовки майбутніх учителів у дусі міжкультурної взаємодії, спричиненої необхідністю бути готовими до викликів глобалізаційних процесів, набуває неабиякого розмаху. Ефективність формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів певним чином залежить від тих умов, що можуть прямо чи опосередковано впливати на цей процес.

У статті зроблена спроба виокремити ті умови, за яких можливе ефективне формування полікультурної комунікативної компетентності під час підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть у психолого-педагогічних, методичних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях, зокрема у сфері навчання іноземних мов, міцно укорінилося поняття «компетентність» (І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Петровська, О. Хуторської та ін.) та «комунікативна компетентність» (Є. Божович, Ю. Ємельянов, І. Зимня, Г. Трофимова).

Актуальність підготовки молодого покоління до життя в нових соціокультурних умовах уже давно викликала інтерес до розроблення певної концепції полікультурної освіти.

Аналіз педагогічної, філософської, історичної літератури засвідчує, що ідеї полікультурної освіти та полікультурності загалом мають глибоке історико-педагогічне, історико-філософське коріння та розробляються протягом багатьох століть видатними науковими діячами й мислителями, серед яких Я. Коменський, П. Каптерев, А. Дістервег, І. Гаспринський, Дж. Афгані, Г. Ващенко, М. Реріх, М. Бахтін, В. Біблер, В. Сухомлинський та ін. Крім того, значний внесок у розв'язання питання полікультурної освіти зробили американські педагоги Д. Бенкс, П. Макларен, Г. Бейкер, Р. Хенві та ін.

Науковим підґрунтям вирішення проблеми полікультурної компетентності є дослідження Н. Бібік, Н. Волошиної, М. Вашуленка у сфері гуманітарних дисциплін, О. Пометун, М. Стельмаховича серед робіт з етнопедагогіки, І. Бега, В. Моляко – авторів психологічних розвідок із досліджуваної проблеми. Численні роботи П. Сисоєва присвячені розкриттю зв'язку культурних, соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, з ефективністю процесу засвоєння іншомовного матеріалу.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у спробі виокремити та систематизувати умови, що можуть впливати на ефективність процесу формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Нова концепція навчання і освіти загалом досить цікаво розкривається авторами світового бестселера «Революція в навчанні», в якому приділяється увага новій суспільній якості під назвою «культурний націоналізм». На думку американських учених, саме культурний націоналізм є однією із шістнадцяти головних тенденцій, що будуть формувати майбутнє [1, с. 414]. «Що більше ми будемо єдиною світовою економічною системою, що більше розвиваємо глобалізаційний стиль життя, то більше наближаємося до того, що <...> називається «культурним націоналізмом». Що більше ми глобалізуємося <...>, то більше діємо по-людськи, прагнучи підкреслити власну самобутність, зберегти власну мову, триматися рідних коренів і рідної культури»[2]. Наведені цитати допомагають зрозуміти те, що багатоманітність усвідомлюється як певний виклик та завдання для суспільства на сучасному рівні розвитку. Причому багатоманітність – це не лише багатоетнічність чи поліконфесійність, а й полікультурність, що передбачає спільне чи паралельне існування багатьох культур, усвідомлення власної ідентичності та адекватне сприйняття іншої на підставі розуміння коренів цієї ідентичності.

Проблема взаємодії культур, їх рівності та діалогу – тема не лише цікава, а й актуальна. Ми вважаємо, що сьогодні, коли наше суспільство стає більш інтегрованим та інтерактивним, коли інтенсифікуються процеси еміграції та імміграції, а спілкування з представниками багатьох *інших культур* набуває важливого значення, подолання відповідного *культурного бар'єру* стає нормою сьогоденного життя. Прагнення допомогти майбутнім повноправним громадянам європейського суспільства вільно орієнтуватися в багатогранній мінливості світу й вільно почувати себе під час комунікації з представниками різноманітних культур вимагає формування полікультурної комунікативної компетентності у майбутніх учителів.

Ще в 50-60-ті роки ХХ ст. методика вивчення іноземних мов перебувала під впливом двох лінгвістичних концепцій – структуралізму та трансформаційно-генеративної граматики, які розглядали *мову* як систему знаків, що функціонували незалежно від *умов мовленнєвого спілкування*. Перший напрям займався вивченням та описуванням структур мови, другий – творенням речень на основі певних зразків моделей. Основною одиницею навчання вважалось *речення*. Припускалося, що за умови оволодіння найбільш уживаними синтаксичними структурами та парадигматичними та синтагматичними відношеннями їх компонентів студенти зможуть спілкуватися іноземною мовою. Але досвід вивчення мов довів, що *одних структур замало* для практичного використання мови в ситуаціях, що вимагають функціональних та комунікативно доцільних особливостей мовленнєвого спілкування.

У 70-ті роки набула поширення отримала комунікативна лінгвістика [3, с. 17–18]. Як зазначає у своєму дослідженні М. Гез, основні твердження *комунікативної лінгвістики*

зводились до таких положень:

1) у процесі комунікації як особливого виду людської діяльності, спрямованої на встановлення та підтримку зв'язку та використовуваної для передавання інформації між людьми, взаємодіють дві сторони – лінгвістична та соціальна, оскільки будь-яке висловлювання, зроблене в конкретній ситуації спілкування,» має за собою досить широкий фон попередніх умов» [4], що впливають на його організацію;

2) мова використовується з урахуванням ситуації спілкування і впливу на вербальну стратегію того, хто пише чи говорить, слухає або читає, тобто з урахуванням прагматичного ефекту, а це виключає можливість існування ізольованих висловлювань, створених поза комунікативним контекстом;

3) одиницею комунікації, а відповідно і навчання, є певного роду дії чи мовленнєві акти, а саме: ствердження, прохання, запитання, вибачення, вдячність тощо. Комунікативна значущість структурних елементів мовленнєвого акту (слів, словосполучень, речень) виявляється у зв'язному тексті, який детермінує їх функції та відношення;

4) створенню мовленнєвого акту передують формування мовленнєвого наміру, в якому враховуються попередні знання про співбесідника, ціль, предмет, місце і час висловлювання;

5) найбільш природними є усні види спілкування – слухання та говоріння, які частіше за все проявляються в діалогічній формі;

6) під час дослідження мови варто спочатку дослідити функції та умови спілкування, а потім системотвірні ознаки, а не навпаки.

Із розвитком і поширенням комунікативного підходу до вивчення іноземних мов значно більше уваги приділяється використанню мови в конкретних соціальних і культурних ситуаціях. Аудіолінгвальний метод, який свою увагу фокусує на окремих реченнях чи фразах, виявився нездатним підготувати учнів чи студентів до реального, спонтанного спілкування іноземною мовою, оскільки в реальному житті існують соціальні та культурні правила, без володіння якими знання «завчених» речень буде безглуздом.

Тож зв'язок культурної компетентності з комунікативною очевидний, особливо коли йдеться про вивчення іноземних мов і увага фокусується на полікультурному аспекті підготовки майбутніх учителів до іншомовного спілкування.

Для окреслення умов, за яких можливе успішне формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів, необхідно насамперед дати чітке визначення самого поняття «умова». Великий тлумачний словник сучасної української мови за редакцією В. Бусел визначає умову як необхідну обставину, яка уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь і як обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь [5, с. 1295].

З точки зору психології умову тлумачать як певну сукупність явищ зовнішнього і внутрішнього середовища, які певним чином впливають на розвиток конкретного психічного явища. Якщо на меті є розкриття причинно-наслідкових зв'язків певного явища, необхідно перш за все розглядати його у різнобічних зв'язках і відношеннях, тобто у так званому загальному зв'язку. З. Курлянд зазначає, що за умови, коли одне явище викликає інше, то воно і є причиною; якщо ж явище взаємодіє з іншим у процесі розвитку цілого, до якого воно і належить, то воно є фактором; якщо явище обумовлює існування іншого явища, воно є умовою [6, с. 31].

З психолого-педагогічного погляду умови розглядають як обставини, від яких залежить і за яких відбувається процес формування полікультурної компетентності студентів. Отже, умова є складним поняттям, яке передбачає обов'язкове встановлення зв'язків між складовими навчання.

Важливою умовою успішного формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів є *полікультурне середовище*. Давно відомий факт впливу середовища на опанування мови, особливо іноземної. Якщо дитина з раннього віку виростає у двомовному оточенні, то вона буде природним білінгвом.

Особистість може опанувати другу мову і під час довготривалого перебування в країні, де живуть носії цієї мови, оскільки це є життєво важливою вимогою (проживання в чужій країні без знання мови неможливе).

Якщо мова йде про формування полікультурної комунікативної компетентності без можливості створення відповідного природного полікультурного середовища, то акцентуємо увагу на важливості усвідомлення студентами **ролі іншомовного спілкування в їхньому професійному становленні** та саморозвитку. Допомогти студентам усвідомити необхідність такого виду спілкування можна шляхом правильного, відповідального виокремлення й розвитку **потреб** та **мотивів**. Дослідження у галузі психології свідчать про взаємозалежність позитивного ставлення студентів до процесу навчання від інтегрованого впливу мотивів і стимулів, потреб і цілей, пізнавальних інтересів.

За умови наявності полікультурного середовища та правильно сформованої свідомої мотивації до необхідності адекватного, відповідального вивчення іноземної мови з метою якісної міжкультурної комунікації доцільно говорити про певну суму **знань**, необхідних для досягнення поставленої мети.

Усі інші умови ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності у студентів ми умовно пов'язуємо з **трьома компонентами**: знання, що стосуються соціокультурного компонента використання іноземних мов, досвід спілкування та досвід застосування мови. Знання, пов'язані із соціокультурним компонентом, на нашу думку, охоплюють сукупність прийомів та засобів усного та письмового передавання інформації представниками певної культури. Усе це об'єднуємо поняттям **соціокомунікація**, до якої відносимо: мову, мову жестів та письмову комунікацію.

Мова з точки зору полікультурної комунікації містить у собі специфічну різницю між наявними мовними варіантами, яка може спостерігатися у:

1) лексиці: сфера загального вжитку (toprepare / toready); сфера торгівлі (shop / store); побут (garden / yard); спорт (football / soccer); відпочинок (holidays / vacations); їжа (maize / corn); соціокультурно марковані лексичні одиниці (doggybag; drivethrough; pinkslip);

2) граматиці: американський варіант англійської мови характеризується переважним використанням PastSimpleTense замість британського PresentPerfectTense;

3) фонетиці: різниця у вимові представників різних штатів, різного соціального статусу, сфери діяльності;

4) у мові звуків, які підсвідомо використовуються під час спілкування носіями мови: hoors – під час неочікуваного зіткнення; auch – під час переляку чи болю; uack – при відразі до чогось; woah – при захваті;

5) у мові жестів і невербального спілкування: американський жест пальцями «о'кей» означає «усе в порядку», «добре», але цей самий жест для француза означає «нуль», щось непотрібне цінність якого нульова, а для японця – «гроші» [7, с. 297];

6) у письмовій комунікації: правила написання дат, звернення, адреси, резюме, висновків, ділових листів, звітів. У деяких випадках відсутність знань про засоби соціокомунікації може призвести до непорозуміння або культурного конфлікту. Наприклад, незнання правил написання дат (в Україні та Росії – день-місяць/рік, а в США – місяць/день/рік) може призвести до неправильного розуміння інформації.

Крім соціокомунікаційних знань, важливими для ефективного міжкультурного спілкування є **знання особливостей національної ментальності** носіїв мови, що вивчається. Під національною ментальністю П. Сисоєв розуміє спосіб мислення представників певної культури чи субкультури, який визначає їхню поведінку і очікування того ж з боку інших [8]. Відповідно до досліджень у сфері ментальності, П. Сисоєв запропонував розглядати ментальність народу країни, мова якої вивчається, у **трьох вимірах**: загальному, ситуативному та культурному самовизначенні.

1. *Загальні* характеристики ментальності містять три компоненти, серед яких знання, поведінка та стосунки; яскравим прикладом цих компонентів можуть бути свята, обряди, традиції, ритуали носіїв мови.

2. *Ситуативні* характеристики ментальності можуть включати установку ментальності, сприйняття, вираження. Наприклад, для американської ментальності характерні такі установки, як індивідуалізм, орієнтація на майбутнє, конкуренція, особистий простір (personalspace). Ці установки здійснюватимуть особливий вплив на поведінку носіїв мови та їхні сприйняття навколишнього світу. Виділені критерії установки зовсім не означають, що українцям чи росіянам не властиві риси індивідуалізму чи конкуренції. Але на міжнародному рівні під час психологічного порівняння представників цих країн спостерігаються певні розбіжності, які необхідно враховувати під час навчання.

3. *Культурне самовизначення*. Цей елемент ментальності може поєднувати зазначені загальні та ситуативні характеристики. У суспільстві люди зазвичай «групуються» за певними ознаками (за інтересами, орієнтаціями, загальними цінностями, професією, політичними поглядами і тощо). Відповідно, за допомогою кожної з названих ознак можна легко визначити, до якого групового об'єднання належить людина. Тому студентам варто бути ознайомленими з різними культурними групами, що об'єднані національними нормами.

Крім знань особливостей соціокомунікації та ментальних характеристик носіїв мови, для ефективного процесу полікультурної комунікації важливою умовою є наявність знань **національних надбань** носіїв мови, що вивчається і якою послуговуються у полікультурному комунікативному акті. До національних надбань, важливих в аспекті нашого дослідження, відносимо науку та мистецтво, історію та релігію, туристичні визначні пам'ятки. Зазначений список надбань може бути необмеженим у прикладах. Але важливо знати ту їх частину, яку знає і якою пишається кожен носій мови, усвідомлюючи їх культурологічну цінність. Наприклад, ведучи розмову про історію, варто розглянути значення і вплив історичних подій на розвиток суспільства, порушити проблему історичної пам'яті. Цієї ж точки зору дотримується І. Костюк, яка у статті «Полікультурність у змісті сучасної історичної освіти: суспільна актуальність та дидактичні можливості» досить актуально наголошує про українську мову як національне надбання, здобуте в ході боротьби за її існування [9, с. 67].

Викладені вище компоненти необхідних знань, які вважаємо важливою умовою ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності у студентів, можна представити у вигляді схеми.

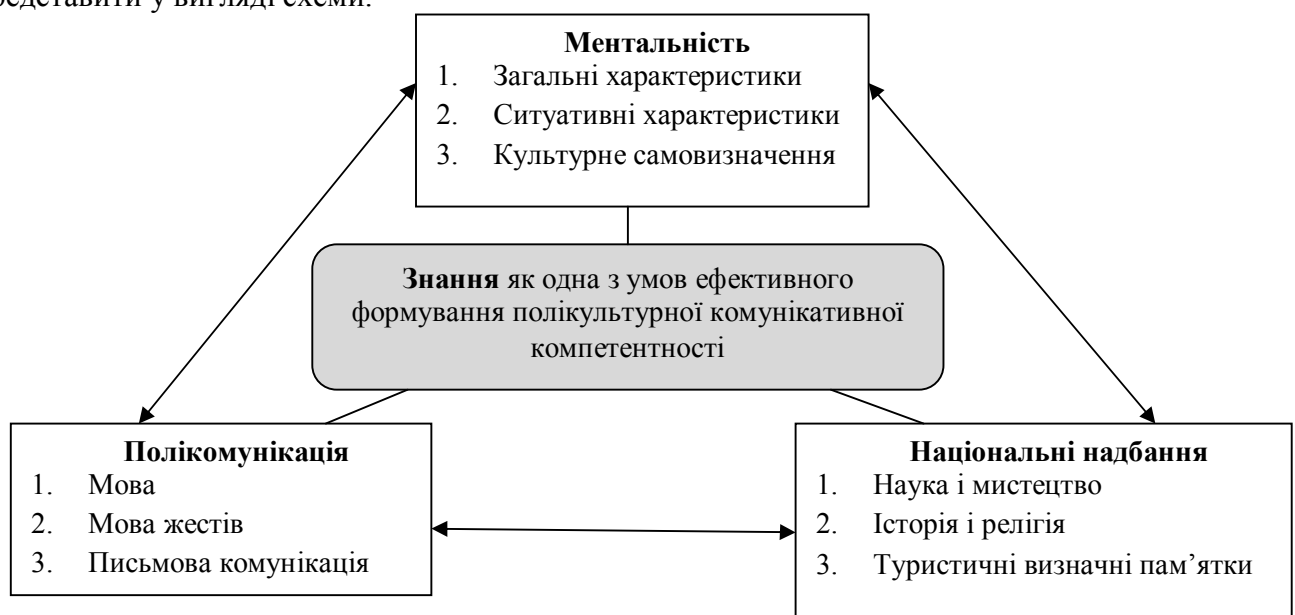

Схема. Компоненти необхідних знань для ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності

Серед інших умов ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності у студентів ми виділили ще два компоненти: наявність досвіду спілкування та досвіду застосування мови.

Досвід спілкування охоплює такі особливості:

- адекватний вибір соціокультурно прийняттого стилю спілкування;
- правильне трактування явищ іншомовної культури;
- прогнозування сприйняття і поведінки носіїв мови і культури;
- підвищена толерантність під час спілкування іноземною мовою до учасників комунікації;
- здатність долати і вирішувати полікультурні, соціокультурні конфлікти під час спілкування;
- створення соціокультурного портрету країни, мова якої вивчається, а також учасників комунікації.

Досвід застосування мови передбачає:

- розпізнавання соціокультурно маркованих мовних одиниць у студійованих сферах міжкультурної комунікації;
- правильне використання соціокультурно маркованих одиниць у мовленні;
- адекватний переклад соціокультурно забарвленого матеріалу рідною мовою;
- соціокультурна схильність до виявлення тенденцій у схожості та відмінності між рідним та іноземним соціокультурними полями.

До специфічних умов встановлення комунікативного контакту, що стосується безпосередньо майбутніх учителів початкових класів, відносимо вміння брати до уваги і знати *особливості дітей різних національностей* і, таким чином, бути готовим працювати у полікультурному класі. Серед таких особливостей ми виокремлюємо: мотиваційно-фонові особливості, інтелектуально-пізнавальні, емоційно-вольові, комунікативно-поведінкові та етнопсихологічні.

Розглянемо детальніше кожен із зазначених особливостей.

1. *Мотиваційно-фонові особливості* дітей різних національностей передбачають важливість для вчителя заздалегідь забезпечити себе необхідною інформацією про національні особливості мотиваційної сфери, що спонукає учнів працювати і прагнути до успіху в навчальній діяльності, щоб уникнути неправильних, упереджених суджень про ставлення дитини до навчання.

2. *Інтелектуально-пізнавальні особливості* не менш важливі в організації навчального процесу, оскільки вони виражають відмінні риси сприйняття і мислення етнічної групи, до яких належать учні, надаючи їй членам можливість адекватно сприймати й оцінювати навколишню дійсність.

3. *Емоційно-вольові особливості* учнів пов'язані зі специфікою вияву вольових якостей та емоцій представниками конкретної етнічної групи, оскільки це впливає на результат їхньої навчальної діяльності. Учитель, який не знає про цю особливість, може бути нетерплячим до таких дітей і ототожнювати їхню повільність чи інші емоційні прояви в поведінці із незнанням шкільного матеріалу.

4. *Комунікативно-поведінкові особливості* представлені різноманітним способом взаємодії, спілкування представників різних культурних соціумів і виявляються у поглядах та зовнішніх формах їхньої поведінки. Шкільна практика засвідчує важливість володіння невербальними засобами спілкування, оскільки це наблизить учасників діалогу до повноцінного процесу комунікації з огляду на те, що людина не може розмовляти, не жестикулюючи і не змінюючи виразу обличчя та залишаючись нерухомою.

5. *Етнопсихологічні* знання про учнів у полікультурному класі важливі для вчителя, оскільки для того, щоб правильно інтерпретувати певні особливості поведінки дітей і відповідно здійснювати правильний вибір дій у ситуаціях, що складаються, при цьому уникати конфліктів, сприяти формуванню позитивного ставлення дітей один до одного, до вчителя, до школи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Сучасні інтеграційні процеси сприяють інтенсивному спілкуванню та співпраці між країнами і людьми, які є носіями різних мов і культурних традицій. Крім того, змінюються пріоритетні напрями в освіті, виникає необхідність звернути увагу на проблеми полікультурної комунікації, актуальність яких зростає і ускладнюється внаслідок інтенсифікації еміграційних та імміграційних процесів.

Кожна конкретна ситуація спілкування має за собою широкий фон попередніх умов, що впливають на його організацію, і відбувається в межах конкретної культури із використанням певної етнічної мови за допомогою особливих законів комунікації, які випрацювані у межах неповторної мови і культури.

Найефективніше процес засвоєння іншомовного матеріалу відбуватиметься за умови створення відповідного іншомовного середовища. Дослідження особливостей полікультурного середовища як однієї з головних умов ефективного формування досліджуваної якості лежить у основі наших подальших наукових розвідок.

Нами було встановлено, що для ефективного формування полікультурної комунікаційної компетентності важливе усвідомлення особистістю ролі іншомовного спілкування в її професійному становленні та саморозвитку, тобто правильна мотивація.

Частково умови ефективного формування полікультурної комунікативної компетентності у студентів ми умовно пов'язуємо з трьома компонентами, серед яких знання, що стосуються соціокультурних особливостей використання іноземних мов (мови, мови жестів, письмової комунікації), досвід спілкування та досвід застосування мови.

До специфічних умов встановлення комунікативного контакту, який стосується безпосередньо майбутніх учителів початкових класів, відносимо вміння брати до уваги і знати *особливості дітей різних національностей* і, таким чином, бути готовим працювати у полікультурному класі. Серед таких особливостей ми виокремлюємо: мотиваційно-фонові особливості, інтелектуально-пізнавальні, емоційно-вольові, комунікативно-поведінкові та етнопсихологічні. Питання специфіки роботи вчителя початкової ланки у полікультурному класі становить перспективу подальшого дослідження.

Отже, для повноцінної міжкультурної комунікації, яка відбуватиметься без комунікативних помилок, невдач і провалів, необхідно глибоко вивчати не тільки системно-структурну організацію іноземної мови, а й культуру, історію, менталітет, звички, традиції, серед яких і комунікативні, того народу, мова якого використовується для спілкування.

До перспектив подальших розвідок відносимо розгляд психологічних засад формування полікультурної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Список використаних джерел та літератури

1. Філософія освіти : хрестоматія : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / уклад.: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – 508 с. – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/5111533/page:42/>.
2. Драйден Г. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос / Пер. з англ. – Львів. : Літопис, 2005.
3. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объекта рубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17–24.
4. Колшанский Г. В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения / Г. В. Колшанский // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 1. – С. 10–13.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
6. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
8. Сысоев П. В. Феномен американской ментальности / П. В. Сысоев // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 5. – С. 68–73.

9. Костюк І. Поликультурність у змісті сучасної історичної освіти: суспільна актуальність та дидактичні можливості / І. Костюк // Педагогічна думка. – 2012. – № 1. – С. 63–71.

Татьяна Николаевна Серых,
аспирант кафедры педагогики
и психологии начального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: Tanjywik@rambler.ru

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Статья посвящена попытке выделить и систематизировать условия, которые могут влиять на эффективность процесса формирования поликультурной коммуникативной компетентности будущих учителей начальных классов. Акцентировано внимание на специфике необходимых знаний, которые касаются языка, языка жестов и письменной языковой коммуникации, знаний особенностей национального менталитета носителей языка и знаний национальных достояний народа, язык которого используют коммуниканты. Среди условий эффективного формирования поликультурной коммуникативной компетентности нами выделены наличие опыта общения и опыта применения языка и подана их детальная характеристика. Кроме того, в статье сделана попытка выделить специфические условия установления коммуникативного контакта, который касается непосредственно будущих учителей начальной школы, которые работают у поликультурном классе.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, поликультурность, поликультурное образование, поликультурная компетентность, поликультурная коммуникативная компетентность, условия формирования поликультурной коммуникативной компетентности.

Tetyana Syerykh,
postgraduate pedagogical and psychology
of primary school chair Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,
e-mail: Tanjywik@rambler.ru

CONDITIONS OF MULTICULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE'S FORMATION FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

***Introduction.** Present educational processes in Ukraine are in a state of restructuring. The process of change in their system is complicated by the fact that there are more than hundred nationalities living in Ukraine. According to the Constitution of Ukraine (article 53) they have the right to national, traditional education, mutual understanding and respect for the state language and the languages and cultures of the various ethnic groups of our country, the right to study their native language and improving its technique. As a result, it is necessary to pay attention to the problems of intercultural communication, cross-cultural thinking, and multicultural aspects of future teachers training in languages teaching methods.*

Communication always occurs within a particular culture with the use of a particular ethnic language and special laws of communication that are created within a particular language and culture. Incorrect reproduction or ignorance of the speech rules may entail some difficulties in communication between different linguacultural communities.

In the professional activity both senior and primary school teachers are faced the need to establish communicative and psychological contact with children and their parents. The efficiency of the multicultural communicative competence forming for future primary school teachers in some way

depends on the conditions which may directly or indirectly affect this process.

Purpose. *The purpose of this article is to try to identify and systematize the conditions which can affect the process efficiency of the future primary school teachers multicultural communicative competence forming.*

Methods. *To verify the hypothesis and to solve the tasks theoretical methods of research are used. Among them, the analysis and summing up of the scientific sources on the research problem. Concerning the empirical methods, we used the modeling method to create the component pattern of the necessary knowledge for the efficient formation of multicultural communicative competence.*

Results. *The desire to help future full-fledged citizens of Europe to be guided in a changing world easily and to be free in communication with different cultures requires future teachers multicultural communicative competence forming. With the development and dissemination of the communicative approach to foreign languages learning attention is paid to the language which is used in concrete situations. There are social and cultural rules in real life, without knowing which «memorizing» sentences will be meaningless.*

An important condition for the successful future primary school teachers multicultural communicative competence forming is a multicultural environment. Besides, it is important for students to recognize the role of foreign language communication in their professional progress and self-development. It can be accomplished with the help of proper selection and development of needs and motives.

Other conditions of effective students multicultural communicative competence forming we conventionally associate with three components: knowledge concerning socio-cultural component of foreign languages using, communication experience and experience of language use. Speaking about multicultural communication the language involves a specific difference between the existing language versions, which can be observed in: vocabulary, grammar, phonetics, language of the sounds that are used subconsciously during communication with native speakers, written communication.

In addition to the social and communicative knowledge, the knowledge of the specific national mentality of the native speakers and knowledge about national heritage (traditions) are important for effective multicultural communication. To the specific conditions of establishing communicative contact concerning the future primary school teacher includes the ability to know and to take into account children's characteristics of different nationalities. Among these features we distinguish: motivation background, intellectual and cognitive, emotional and volitional, communicative and behavioral, and ethnopsychological characteristic.

Originality. *For the first time we try to identify the specific conditions for the effective formation of future primary school teachers multicultural communicative competence.*

Conclusion. *For the proper multicultural communication, which would occur without communication errors, mishaps and failures, it is necessary to study not only the systemic and structural organization of a foreign language, but also the culture, history, mentality, habits, traditions. Among them communication of the people whose language is used for communication. The prospects for further research includes the consideration of the multicultural communicative competence's psychological foundations for future primary school teachers.*

Key words. *Competence, communicative competence, multicultural education, multicultural competence, multicultural communicative competence, the conditions of multicultural communicative competence forming.*

References

1. *Filosofia osvity : khrestomatiia : [navch. posib. dlia stud. vyshchychkh navch. zakl. / ukhad. : V. O. Ohneviuk, O. M. Kuzmenko]. – K. : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2014. – 508 s. – Rezhym dostupu : <http://www.studfiles.ru/preview/5111533/page:42/>.*
2. *Draiden G. Revoliutsiia v navchanni / G. Draiden, Dzh. Vos / Per. z anhl. – Lviv. : Litopys, 2005.*
3. *Hez N. Y. Formyrovanye kommunykativnoi komptentsyy kak ob'ektza rubezhnykh*

- metodycheskykh yssledovanyi / N. Y. Hez // Ynostrannyye yazyky v shkole. – 1985. – № 2. – S. 17–24.
4. Kolshanskyi H. V. Lynthvokommunikatyvnye aspekty rechovoho obshchentya / H. V. Kolshanskyi // Ynostrannyye yazyky v shkole. – 1985. – № 1. – S. 10–13.
5. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [uklad. i holov. red. V. T. Busel]. – K. ; Irpin : VTF «Perun», 2004. – 1440 s.
6. Kurliand Z. N. Profesiina ustalenyist vchytelia – osnova yoho pedahohichnoi maisternosti / Z. N. Kurliand. – Odesa, 1995. – 160 s.
7. Batsevych F. S. Osnovy komunikatyvnoi lnhvistyky : pidruchnyk / F. S. Batsevych. – 2-he vyd., dop. – K. : VTs «Akademiia», 2009. – 376 s.
8. Сысоев Р. В. Fenomen amerykanskoï mentalnosti / Р. В. Сысоев // Ynostrannyye yazyky v shkole. – 1999. – № 5. – S. 68–73.
9. Kostiuk I. Polikulturnist u zmisti suchasnoi istorychnoi osvity: suspilna aktualnist ta dydaktychni mozhlivosti / I. Kostiuk // Pedahohichna dumka. – 2012. – № 1. – S. 63–71.

УДК 378

Микола Григорович Росновський,

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри професійної освіти та
технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: rosnovskiy00@mail.ru

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МАЙБУТНІМИ ІНЖЕНЕРАМИ-ПЕДАГОГАМИ (НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ АГРОНОМІЇ»)

На прикладі вивчення майбутніми інженерами–педагогами спеціальності «Професійна освіта. Технологія виробництва та переробки продуктів сільського господарства» курсу «Основи агрономії» обґрунтована необхідність більш широкого використання внутрішньо-та міжпредметних зв'язків як одного з важливих факторів забезпечення взаємозв'язку інженерних та біологічних знань. Окреслено основні шляхи реалізації цих зв'язків у процесі вивчення вказаної навчальної дисципліни.

Ключові слова: підготовка майбутніх інженерів-педагогів, використання внутрішньо-та міжпредметних зв'язків, навчальна дисципліна «Основи агрономії».

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема міжпредметних зв'язків далеко не нова, вона цікавила педагогів ще в далекому минулому. Прогресивні педагоги Я. А. Коменський, К.Д. Ушинський підкреслювали необхідність використання взаємозв'язків між навчальними предметами для відображення цілісної картини природи «в голові учня», для створення істинної системи знань і правильного світорозуміння. Ян Амос Коменський виступав за взаємопов'язане вивчення граматики та філософії, філософії і літератури, Джон Локк – історії та географії [1, с. 118].

Актуальність реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання очевидна. Вона обумовлена сучасним рівнем розвитку науки, на якому яскраво виражена інтеграція суспільних, природничих і технічних знань. Інтеграція наукових знань, у свою чергу, висуває нові вимоги до фахівців. Зростає роль знань людини в галузі, суміжній зі спеціальністю, і умінь комплексно застосовувати їх при вирішенні різних завдань, а виникнення міжпредметних зв'язків зумовлене насамперед багатопредметною структурою освіти як наслідком диференціації знань у науці, яка спричиняє засвоєння дискретних знань про явища і процеси дійсності [2; 3; 4].